

MVCRX0534CO1
prvotní identifikátor

odbor bezpečnostní politiky
Nad Štolou 3
170 34 Praha 7

Č. j. MV-101359-2/OBP-2020

Praha 24. června 2020
Počet listů: 7

XXXXXXXXXX
XXXXXXX
XXX

Sdělení a odpověď k žádosti o informace ve smyslu InfZ (předsudečná nenávist)

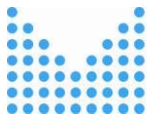
Elektronickým podáním (e-mailem) ze dne 10.6.2020 (13:12 hod.), odkazujícím na zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím ("InfZ"), jste adresoval Ministerstvu vnitra („MV“) soubor dotazů, které se týkají společnosti In lustitia, o.p.s., a zejména problematiky tzv. předsudečné nenávisti.

Na vznesené dotazy a požadavky reagujeme poskytnutím následujících informací a vysvětlení (jdoucích v tomto konkrétním případě, jelikož se jedná o často diskutované téma, nad rámec holého zodpovězení žádosti striktně podle zákona); nejdříve citujeme dotaz (požadavek), a následně k němu dáváme odpověď:

Ad 1. [„jasnou taxativní a všeobecně závaznou definici, obsaženou v zákonné normě, dle které je tzv. „předsudečná nenávist“ trestným činem či přestupkem“]:

Projevy předsudečné nenávisti označují jednání, které je motivováno nesnášenlivostí a společenskými předsudky a negativními generalizacemi chovanými vůči určité skupině obyvatel. Zpravidla se jedná o skupiny vymezené paušálně rasou, národností, etnicitou, náboženstvím, sexuální orientací, politickým nebo jiným smýšlením, sociálním původem atd.

Nemusí se nutně jednat o skutečnou příslušnost k určité skupině, ale může jít i o příslušnost domnělou. Např. je-li osoba mylně považována pro tmavší pleť za Roma, ač ve skutečnosti není Romem (ale třeba potomkem italských či řeckých přistěhovalců), anebo za imigranta, muslima a/nebo Araba (ač jde třeba o zaměstnance diplomatického zastoupení převážně křesťanské africké země a vyznáním ortodoxního křesťana) apod. Což samozřejmě neznamená, že agrese a nenávist směřovaná vůči „skutečnému“ Romovi či „skutečnému“ muslimovi by byla nějak legitimnější a přijatelnější, dlužno dodat.

Podobné projevy nemusí nutně vždy naplňovat skutkovou podstatu některého z trestných činů. Může se jednat o fyzické násilí či slovní útoky (charakteru přestupků), přechází-li ten který nositel předsudků nebo předsudečné nenávisti „od slov k činům“ (urážky, výhrůžky, facky, strhávání šátků, údery pěstí). Nebo jde o užívání urážlivé symboliky, jako jsou např. přeškrtnuté nebo karikované Davidovy hvězdy či mešity, šíření variací na (původně) antisemitské karikatury, prezentace zhanobených náboženských textů (v očekávání kýžené rozhořčené reakce dotčených věřících) atd.

Projevy předsudečné nenávisti se od „klasických“ extremistických projevů liší zejména tím, že už nemusejí být spojeny s některou z „tradičních“ totalitních ideologií (typicky komunismus, nacismus). Osoby, které se jich dopouštějí, nemusí být ani členy nebo příznivci extremistických hnutí. Naopak většina (ve střední Evropě aktuálně páchaného) předsudečně motivovaného násilí (proti Židům, muslimům, imigrantům atd.) jde na vrub jinak „normálních“ příslušníků většinové populace a bez extremistického zázemí (např. v neonacistickém hnutí); zároveň jde většinou o prvopachatele. U těchto pachatelů (a hnutí) také zpravidla absentuje jasné volání po svržení systému pluralitní demokracie a jeho nahrazení systémem totalitním – což bylo explicitně či implicitně imanentní součástí „klasických“ totalitních ideologií a cílem jejich exponentů a příznivců.

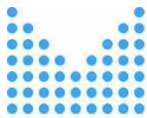
Česká republika (v zásadě po vzoru Spolkové republiky Německo) dlouhou dobu věnovala pozornost primárně jen „klasickému“ extremismu (krajně pravicovému, krajně levicovému, v posledních letech též náboženskému), neboť 1) představuje riziko pro ústavní systém a demokratický právní stát, a 2) z okruhu jeho příznivců doposud pocházela většina ideologicky a nenávistí motivovaných trestných činů a útoků směřovaných proti menšinám (zahrnující však i vraždy – ne-li popravy – příslušníků menšin, zejména Romů, a občas i zahraničních studentů tmavé pleti, jakož i žhářské útoky nebo pokusy o ně).

Tento přístup, tj. koncept extremismu (který ostatně v řadě zemí není ani obvyklý), se však do určité míry vyčerpal za situace, kdy už nenávistné útoky vůči té které „aktuálně neoblíbené“ menšině nejsou nutně podloženy či motivovány některou z „tradičních“ extremistických idejí, a cílem agresorů není nezbytně ani změna ústavního zřízení země či podřízení státu a práva určité totalitní ideologii.

Na tento společenský vývoj, resp. na tato nová rizika pro stát, společnost a společenský smír, proto musí reagovat i veřejná moc.

Nebezpečí projevů předsudečné nenávisti jsou na druhé straně (resp. přesto) v řadě oblastí podobná s riziky, která pro společnost představují „tradiční“ extremistická hnutí a ideologie. Představitelé a příznivci zmíněných nových („ne-ideologických“, „alternativních“, populistických) hnutí:

- Neusilují nutně o okamžité zničení demokratického systému, ale postupně ho oslabují a deformují.

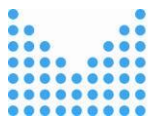

- Nerespektují, resp. neuznávají, koncept základních lidských práv a svobod, náležitých všem, bez rozdílu.
- Podněcují k nenávisným útokům a aktivitám i další osoby a legitimizují je jako přijatelnou normu, ne-li žádoucí standard.
- Šíří strach a nedůvěru ve společnosti (k jejímuž fungování je však potřeba právě i určitá bazální důvěra ve společnost, v druhé lodi i ve veřejnou moc, jakož i racionální přístup k rizikům osobním i společenským).
- Rozdělují společnost, vyvolávají v ní antagonismy (rozhádat a rozeštvát, na mikro- i makro-úrovni; „rozděl a panuj“).
- Zlehčují osudy obětí totalitních režimů a také obětí nenávisně motivované trestné činnosti (bagatelizace utrpení obětí, přenášení viny na oběti a jiné formy jejich viktimizace – „mohou si za to sami“, „zaslouží si to“ apod., a dále ne již nutně popírání, ale aspoň „polidšťování“ totalitních zločinů a zvěstev či jejich zpochybňování, co do rozsahu a závažnosti).
- Při komunikaci s veřejností (zne)užívají dezinformace a konspirační teorie (přičemž cílem není ani tak prosazení vlastní „pravdy“, ale spíše zmatek, chaos, nedůvěra, „ničemu nelze věřit“; příp. též hodnotový a mravní relativismus; eventuálně finálně rezignace a apatie vůči veřejnému dění).
- Stávají se nástrojem vlivového působení zemí a skupin, které neberou za vlastní principy pluralitní demokracie a právního státu; avšak státy a regiony, které považují za svoji „sféru vlivu“, příp. za svoji „zájmovou oblast“, by rády ne-li přímo podřídily své moci, tak je alespoň co nejvíce oslabilily a dezintegrovaly („nelze-li zvítězit na cizím hřišti, lze je aspoň rozbít“).

Projevy předsudečné nenávisti lze aktuálně vysledovat u členů či příznivců celé řady politických i jiných společenských subjektů. Pro úplnost dodejme, že MV ve svých zprávách o extremismu a předsudečné nenávisti (další často diskutované téma) zmiňuje pouze ty subjekty, u nichž tyto projevy reálně představují dominantní složku jejich rétoriky a aktivit.

V praxi se tak jedná např. o skupiny, u nichž kontinuálně převažují nesnášenlivé útoky proti Romům, imigrantům, muslimům, homosexuálům apod. Konkrétní ideologický program u nich přitom může zcela absentovat, příp. představuje jen doplňkovou nebo marginální složku (která se navíc může v čase měnit). U projevů předsudečné nenávisti ze strany jednotlivců jsou pak zmiňovány především osoby, proti kterým bylo vedeno trestní řízení v souvislosti s nenávisně motivovanou trestnou činností. Pro Ministerstvo vnitra zároveň nejsou až tak významné politologické kategorie (např. zda se jedná o subjekt neonacistický či neofašistický, anarchistický, komunistický či stalinistický apod.).

Rozhodující je zásadně šíření nenávisti, vzešlé z paušalizujícího předsudku. Právě projevy nenávisti, a to nejen pro určité skupiny obyvatel, ale i pro soudržnost celé společnosti a pro společenský smír, představují bezprostřední a aktuální riziko.

S ohledem na historické zkušenosti (s totalitou nacistickou i komunistickou) je nadto žádoucí si uvědomit, že terče nenávisti (a později třeba i státem organizovaného útlaku, a posléze i likvidace, celých skupin obyvatelstva, tříd či profesí) se mohou v čase měnit nebo dále rozšiřovat. A každý může být někdy menšinou (za jakéhokoliv režimu). A nikdo si zároveň nemůže být předem jistý (např. svou rasovou čistotou, správným třídním původem apod.). Neboť o tom (už) sám nerozhoduje (byť by i instalaci takového režimu nejdříve sám napomohl).

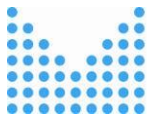
Pojem „předsudečného násilí“ či „předsudečné nenávisti“ pak není v trestních předpisech České republiky explicitně, resp. doslovně („definičně“), zakotven, neboť jde o pojem primárně kriminologický. A v právní řeči jde o jev, který je konkretizován či ilustrován jednak na konkrétních případech (typicky v judikatuře trestních soudů), a jednak v obecné rovině zejména v komentářové literatuře, vykládající znění, smysl a účel jinak zásadně stručných (a obecných) právních norem.

Trestní právo však (přes právě uvedené) s ideologicky či předsudečně motivovanou nenávistí (předpojatostí) pracuje, a to zejména jako s pohnutkou (motivem) některých trestných činů, kde může být takováto pohnutka i obligatorní součástí subjektivní stránky trestného činu.

Samotným projevem předsudečného násilí (předsudečné nenávisti) mohou být (v materiální rovině) mimo jiné verbální delikty (zejména kyberšikana, výhrůžky, zastrašování, hrozby násilím apod.), realizované ve stále větší míře zejména v prostředí internetu. Ale jde i útoky v „reálném“ životě, a to ve zcela konkrétní a osobně zakoušené podobě – od urážek, výhrůžek nebo poplívání na ulici či v prostředcích městské hromadné dopravy, až po fyzické (brachiální) útoky na ulici, jak ze zálohy, tak tváří v tvář.

Předsudečné násilí je tak pojmovým znakem (především) skutkových podstat trestných činů, uvedených zejména v Hlavě X. a Hlavě XIII. zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku („TZ“). Konkrétně lze hovořit zejména o Trestných činech narušujících soužití lidí (Násilí vůči skupině obyvatelů a proti jednotlivci v § 352 odst. 2 TZ, Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob v § 355 TZ, Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod v § 356 TZ), a o Trestných činech proti lidskosti (Založení, podporat a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka v § 403 TZ, Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka v § 404 TZ a Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia v § 405 TZ).

Stále však platí, že tzv. předsudečná nenávist je pojmem primárně kriminologickým (a kriminálně-psychologickým), jejichž definice (tj. definice společensko-vědní) se do normativních textů zpravidla nezačleňují. Resp. pokud už ano, tak ve formulačně znatelně odlišné podobě, než kterou lze nalézt v kriminologické, sociologické nebo politologické literatuře. Ve společenských vědách ostatně ani nelze hovořit o „všeobecně závazných definicích“, mj. s ohledem na otevřenost a (relativní) pluralitu širší vědeckého bádání a z něj plynoucích vyvratitelných závěrů.

Jde zároveň o fenomén, na který může právo reagovat různými způsoby. Jako např. na domácí násilí v právu občanském, trestním či přestupkovém – aniž by však v právním předpisu kdy zazněl termín „domácí násilí“ – srovnej např. trestný čin Týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TZ; v souvislosti s předsudečnou nenávistí pak obdobně viz např. již zmíněný trestný čin Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod dle § 356 TZ. (Zde pro úplnost dodejme, že podobně i „extremismus“ je pojmem primárně politologickým, nikoliv právním, a právo může na tento rizikový fenomén rovněž reagovat různými způsoby.)

Ad 2. [„zda byla v rámci mezirezortního řízení schválena vyhláška (předpis) pro poskytovatele sociálních služeb“]]:

Vyhlášky (prováděcí / podzákonné předpisy) týkající se poskytovatelů sociálních služeb jsou v gesci MPSV, nikoliv MV. Případné dotazy tohoto druhu směřujte spíše cit. ministerstvu, příp. Úřadu vlády ČR, který je provozovatelem elektronické knihovny legislativních předpisů (eKLEP).

Ad 3. [„jakou zvláštní odbornou způsobilost stanovuje zákon pro pracovníka, který je oprávněn předsudečnou nenávist posuzovat“]]:

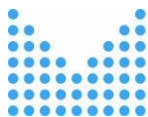
Tzv. předsudečná nenávist je jen jedním prvkem z široké škály problematik, jimiž se MV zabývá; v rámci MV, resp. státní služby, tato oblast spadá do oblasti, resp. oboru, (státní) služby „31. Vnitřní pořádek a bezpečnost státu“. Určení konkrétní úřední osoby či osob, zabývajících se případně danou otázkou, se však reálně odvíjí od profesních zkušeností a odborných a analytických schopností té které úřední osoby, prověřených v praxi. Dlužno dodat, že role MV je primárně metodická, nerozhoduje konkrétní věci, ani nevede trestní řízení, ani nevydává žádná závazná rozhodnutí nebo pokyny (s ohledem na dělbu moci, která se realizuje i v rámci moci výkonné).

S ohledem na uvození vašeho dotazu lze dodat, že na úrovni územních samospráv, ale i Policie ČR nebo MV, se lze vzdělávat nejen v rámci akreditovaných, ale i neakreditovaných kursů.

Povinnost splnit určité povinné penzum akreditovaného vzdělávání proto nijak nevylučuje další formy vzdělávání, dle vlastní volby či dle volby představeného (zejména jde-li o uznávané osobnosti z akademické sféry, justice, advokacie a obecně praxe, byť třeba nejsou držiteli formální akreditace – např. soudci, státní zástupci, advokáti, psychologové, sociální pracovníci, soudní znalci atd.).

Pokud jde o akreditace společnosti In Iustitia, o.p.s., doporučujeme směřovat dotazy primárně na Ministerstvo spravedlnosti (MŠP) a/nebo Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), které (v této věci relevantní) akreditace vydávají.

Přesto pro úplnost uvádíme, že společnost In Iustitia, o.p.s., je registrovaným poskytovatelem sociálních služeb (při MPSV) a akreditovaným poskytovatelem právních informací (při MŠP).

Současně má zmíněná společnost u MPSV akreditováno několik vzdělávacích kurzů pro sociální pracovníky a pracovníce, které se týkají tématu předsudečného násilí, trestního řízení a práv obětí trestných činů.

Krom toho se uvedená organizace věnuje tématu předsudečného násilí i prostřednictvím výzkumů, analýz a vzdělávání odborné veřejnosti (dále viz též web společnosti: www.in-ius.cz).

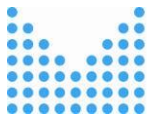
Ředitelka společnosti In Iustitia, o.p.s., je zároveň (v ČR jedinou) lektorkou akreditovanou přímo Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE/OCSE), resp. jejím Úřadem pro demokratické instituce a lidská práva – ODIHR (OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights), a to právě pro účely školení policistů v oblasti hate-crime (předsudečné nenávisti, násilí z nenávisti, předsudečně motivované trestné činnosti).

Lektorky zmíněné společnosti se dále (jako advokátky s dlouholetou praxí v dané oblasti) podílely na školení policie, a zmíněná společnost rovněž spolupracovala s MV a Nejvyšším státním zastupitelstvím na shromáždění a analýze (jinak obtížně dostupné) relevantní trestní judikatury nižších soudů.

V obecné rovině lze dodat, že MV a Policie ČR spolupracují na vzdělávání svých zaměstnanců s řadou externích subjektů, včetně akademické sféry a civilního sektoru. Jedná se o spolupráci běžnou a přínosnou. A to krom jiného z důvodu, že orgány veřejné správy zpravidla nemají kapacitu ani na provádění vědeckého výzkumu, ani na sběr praktických zkušeností a poznatků z terénu. To je rolí právě vědeckých pracovníků, dále zaměstnanců policie a veřejné správy sloužících „v první linii“, a v neposlední řadě odborníků „zdola“, působících v rámci justice, advokacie, sociální práce a samozřejmě i občanského sektoru. Civilní sektor navíc reaguje na nové výzvy a problémy podstatně rychleji, levněji a efektivněji, než o poznání rigidnější a nákladnější veřejná moc (byrokracie).

Ad 4. [„který odbor MV ČR předsudečnou nenávist posuzuje, kolik má zaměstnanců, jmenovitě, včetně jejich odborných portfolií (stačí odkaz na webu MV ČR)“]:

Problematikou extremismu a předsudečné nenávisti se dle členění určeného organizačním řádem MV zabývá primárně odbor bezpečnostní politiky MV. Působnost zmíněného odboru je však podstatně širší, resp. daná agenda tvoří jen zlomek mnoha jeho činností – tento odbor se zabývá např. i problematikou zbraní a střeliva, vojenského materiálu, Policií ČR a obecními policiemi, mezinárodní policejní spoluprací, bezpečností v civilním letectví, ochranou osobních údajů, vyjednáváním relevantních evropských předpisů, dopravním inženýrstvím, krizovým řízením, bezpečnostní legislativou, migrační a azylovou legislativou atd. – dále viz např. zde: <https://www.mvcr.cz/clanek/odbory-odbor-bezpecnostni-politiky.aspx>, resp. k problematice extremismu a předsudečné nenávisti v podrobnostech viz zejména zde: <https://www.mvcr.cz/extremismus.aspx>.

Daný odbor zároveň spolupracuje se zpravodajskými službami, specializovanými útvary Policie ČR, Nejvyšším státním zastupitelstvím (NSZ“), akademickou sférou i občanským sektorem, kdy nezanedbatelnou měrou vychází právě z jimi zpracovaných podkladů (což se týká i oblasti extremismu a předsudečné nenávisti – ať už jde o statistiky NSZ a Policie ČR, nebo o poznatky a zjištění Policie ČR a zpravodajských služeb).

S ohledem na interdisciplinární a týmový způsob práce nelze zároveň dost dobře vyčíslit přesný počet zaměstnanců, kteří se daným otázkám v čase věnují, jedná se však o nižší jednotky úředních osob.

Jména klíčových zaměstnanců, s ohledem na náplň jejich práce a stupeň prověření (zpravidla na stupeň Tajné), MV z pochopitelných důvodů nesdělujeme. A to jak v zájmu ochrany plnění funkcí MV, resp. státu, tak i v zájmu ochrany soukromí a bezpečnosti dotčených zaměstnanců, včetně jejich rodin.

Ad 5. [„zda MV ČR vydalo prováděcí předpisy a metodické pokyny pro posuzování předsudečné nenávisti a které (prosím zaslat elektronicky)“]:

Metodické pokyny (pravém slova smyslu) lze vytvářet zásadně jen v oblasti výkladu právních předpisů. Nikoliv v oblasti sociálních věd (kriminologie, sociologie, politologie). Zde má primární roli odborná literatura, kvalifikace a zkušenosti specialistů z praxe, odborné kurzy a školení, a v neposlední řadě také zkušenosti odborníků, profesionálů a dobrovolníků, tzn. poznatky z práce s dotčenými osobami a s dalšími zainteresovanými subjekty (pachateli a oběťmi, ale i s justičním, potažmo státním, aparátem).

Ze studijních a odborných materiálů lze odkázat na výše již zmíněné stránky odboru bezpečnostní politiky MV, a z nedávné doby rovněž na zdařilou analýzu týkající se nenávistných projevů na internetu, která byla zpracována kanceláří Veřejného ochránce práv (a je dostupná zde: <https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2020/nenavistne-projevy-na-internetu-vyzkum-a-doporuceni/>).

Mgr. Radek Šubrt
ředitel
v z. Mgr. Karel Bačkovský

Vyřizuje: Mgr. Jan Potměšil
tel. č.: 974 832 518
e-mail: jan.potmesil@mvcv.cz